

INFORMASJONSARK

4.3.1 Redningsplan for kirker

Kirkene i Norge ble bygget som hellige steder for refleksjon, bønn og seremonier ved livets overgangsfaser. Men kirkene er også kulturhistoriske og arkitektonisk verdifulle byggverk med unike interiører. Veldig lite av inventaret i norske kirker er masseprodusert. Det er viktig å bevare og forvalte de materielle verdiene.

Hvert år mister vi kirker i brann. Kirkeeier har ansvaret for brannsikringen. Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon (KA) og Riksantikvaren bistår i sikringsarbeidet med rådgivning og informasjon. En viktig del av sikringsarbeidet er å være forberedt på kriser ved å planlegge hvilke tiltak som må settes i gang umiddelbart etter en kris hendelse. Evakueringsplaner er påkrevet for bygninger der det er fare for tap av liv ved en brann. Nødutganger, slokkesystemer og plassering av disse er elementer i evakueringsplanen. For en bygning med store kulturhistoriske verdier bør det også utarbeides en redningsplan som omhandler evakuering av verdifulle gjenstander og prioritering av disse.

Det er viktig å huske at mennesker ALLTID skal reddes først.

Å kjenne verdiene i kirken er avgjørende for å kunne planlegge hvordan en skal respondere under en kris hendelse. Er man usikker på hvilke verdier kirken inneholder, ta kontakt med Riksantikvaren, KA eller et museum. Invitér en fagperson til et møte i menighetsrådet eller fellesrådet for å snakke om inventaret i kirken. Det kan motivere til å ta bedre vare på verdiene. Har man kunnskap om hva som er mest verdifullt i kirken er sjansen større for at man

handler riktig i en stresset situasjon. Uten kunnskap som kan overføres til brannvesen i en redningssituasjon, er det mindre sannsynlig at de viktigste gjenstandene reddes ut i en kris e. Kunnskap om hvordan gjenstandene og interiøret er montert er også verdifull informasjon for brannvesen og annet redningspersonell.

Når en kris hendelse oppstår skal man ha færrest mulige valg. Valgene må være gjort på forhånd. Man skal vite nøyaktig hva man skal redde, hvor det nødvendige utstyret er og hvem som kan hjelpe til.

EVAKUERING AV GJENSTANDER

Under visse omstendigheter kan det være nødvendig å evakuere inventar og gjenstander ut fra kirken. En evakuering er ikke uproblematisk, for gjenstanden utsettes for fysisk håndtering, risikofylt forflytning samt risiko for tyveri under transport og midlertidig lagring. En evakuering skal kun gjennomføres dersom gjenstanden bevares bedre utenfor bygningen enn inne i bygningen. Under en brann er dette udiskutabelt. Har man mulighet til å redde noe ut fra bygningen når man oppdager brann skal man gjøre det, men kun dersom man ikke setter eget eller andres liv i fare.

Eksempel

Et sprinkleranlegg får en feilutløsning en søndag kveld. Når brannvesenet får stengt vannet har det kommet vann fra sprinklerhodene i over én time. Altertavle, epitafier, prekestol og malerier er vanntrukne. Kirkevergen mobiliserer kolleger, naboer og menighetsråd til å ta ut benker og annet interiør slik at saneringsfirma får sugd opp vannet og satt inn vifter. Den verdifulle kirkekunsten blir hengende i kirken, for det finnes ikke egnede lokaler i nærheten eller transportfirma som kan flytte det til et mer egnet sted. Under opptørkingen sprekker både altertavlen og det ene epitafiet. Den raske overgangen fra 100% luftfuktighet til lav fuktighet har gitt kunsten irreversible skader.

Ved slike hendelser er det viktig å ha telefonnummer til fagfolk som kan gi råd, og kunnskap om hvilke verdier man forvalter.

Riksantikvaren er direktorat for kulturminneforvaltning og er faglig rådgiver for Miljøverndepartementet i utviklingen av den statlige kulturminnepolitikken. Riksantikvaren har også ansvar for at den statlige kulturminnepolitikken blir gjennomført og har i denne sammenheng et overordnet faglig ansvar for fylkeskommunenes og Sametingets arbeid med kulturminner, kulturmiljøer og landskap.

Gjenstanden risikerer å gå tapt eller få store sotskader. Men etter mindre krisehendelser kan det være like fornuftig å la gjenstanden være i bygningen, og utføre restverdirendning der den står, forutsatt at bygningen er like sikret mot innbrudd og kollaps som før hendelsen.

Redningsmannskaper er svært lyttende i en krisesituasjon. De håper og forventer at eier skal gi nyttig informasjon om bygningen og verdiene i bygningen. Har man selv tenkt over prioriteringen på forhånd er sjansen større for at det riktige valget blir tatt i en stresset situasjon. Prioriteringen kan illustreres på et laminert ark, og overleveres til redningsmannskaper. Dette vil spare enda mer tid. Et eksempel på hvordan dette kan illustreres kan ses på side 3.

PRIORITERING AV GJENSTANDER

Kirkebyggdatabasen er et verktøy for kirkeiere. Den har blant annet en inventarliste-funksjon til registrering av kirkens faste og løse inventar, og er et svært nyttig verktøy både til å øke bevisstheten på hva man har, og en nødvendig hjelp etter tap eller skade.

Når man vet hva man har, er det lettere å prioritere. Hva som er viktig kan ikke defineres på generelt grunnlag. En gjenstands verdi kan defineres utfra lokalhistorisk verdi så vel som nasjonal kulturhistorisk verdi. Den kan være viktig fordi den har høy økonomisk verdi, eller den kan ha symbolsk verdi for menigheten. Uansett må dette diskuteres grundig, for

det er ulike oppfatninger om hva som er verdifullt. Det er også nødvendig å tenke på hva som vil være viktig for fremtidige generasjoner.

Valget av hva man redder i en krisesituasjon skal ikke være tilfeldig. En brannmann uten kunnskap om verdiene kan komme til å velge en ny skinnende kopi fremfor en nedbrutt original, eller mange små ubetydelige gjenstander fremfor en større uerstattelig gjenstand.

En mulighet er også å prioritere et område av bygningen. I en kirke kan koret være et naturlig område å prioritere, mens i en annen kirke kan det være mer nødvendig å prioritere slokning eller redning av en korsarm fordi det befinner seg en eldre altertavle der. Det kan hende brannvesenet har mulighet til å lytte til et ønske om å holde brannen unna et visst område av bygningen. Dersom en kirke har gjenstander som er umulig å evakuere, kan en prioriteringsliste over områder av kirka bli absolutt nødvendig.

DEMONTERING AV GJENSTANDER

Kunnskap om verdiene innebærer også kunnskap om materiale og konstruksjon. En gjenstand som kan se stor og komplisert ut, kan være bygget opp av flere flyttbare deler.

Prioritert kirkekunst bør være montert på en måte som muliggjør en hurtig evakuering. Samtidig skal den være montert på en måte som hindrer tyveri. Muligheter til evakuering kan være en motsetning til

sikkerhet. En monter i våpenhuset med en verdifull messehagel bør være låst, men samtidig er det viktig å vite hvor nøkkelen er. En kopi bør ligge i **beredskapskassen**.

Beredskapskassen er en forseglet kasse med alt nødvendig verktøy for å demontere de prioriterte gjenstandene. Kassen bør ligge et tilgjengelig men sikkert sted i kirken eller i en bygning i nærheten. Dersom kirken er stor bør det muligens være to identiske kasser plassert i kirken. Det er viktig at beredskapskassen er forseglet og kun brukes i krisetilfeller. Det er fort gjort at verktøy forsvinner når det lånes bort.

EVAKUERINGSLOKALE

En god forberedelse til krise er å tenke gjennom hvilke lokaler i nærmiljøet som kan egne seg til et evakueringslokale. Det kan være et menighetshus, et bårehus eller også et forsamlingshus. Huset bør være i nærheten, tilgjengelig, ha god gulvplass og være godt sikret. Det er viktig å forsikre seg om at kirkas løse gjenstander og bygningsdeler kan komme inn gjennom døra. Nøklene til lokalet bør ligge i beredskapskassa sammen med andre nøkler, eller i brannskapet. Har man på forhånd gjort en avtale om bruk av lokalet til slike formål, sparer man tid når tiden er knapp.

Eksempel

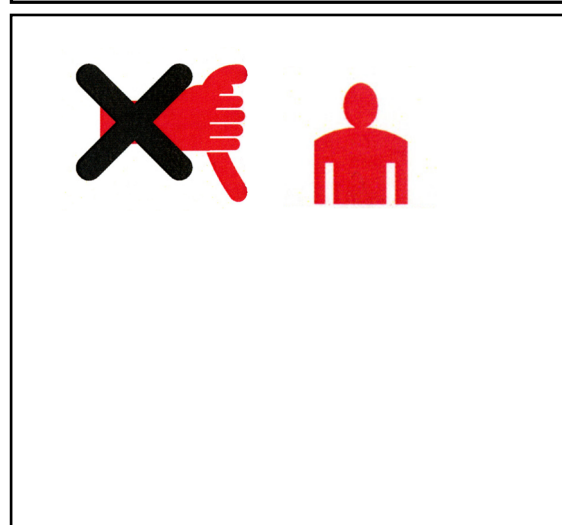
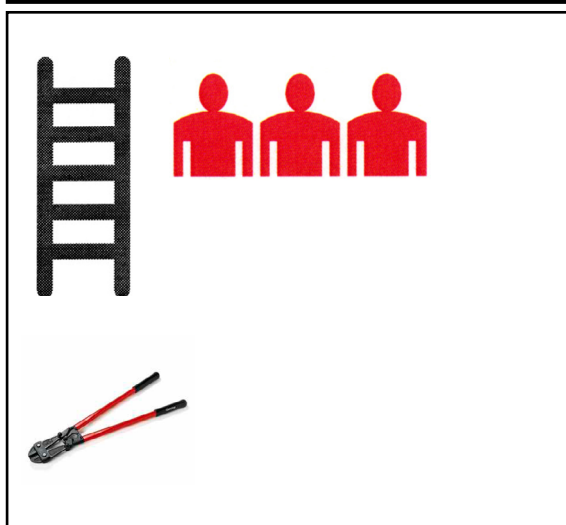
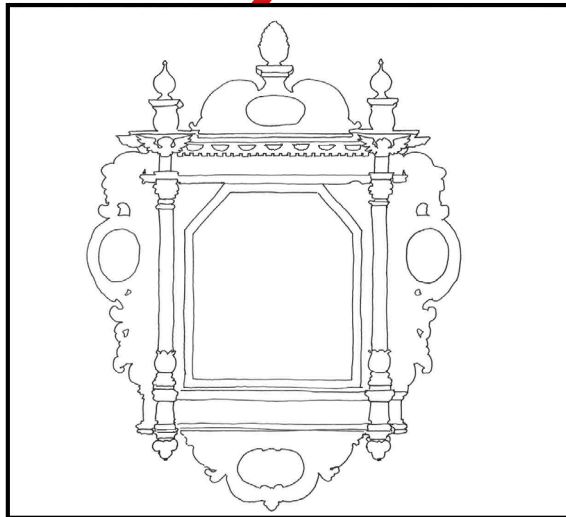
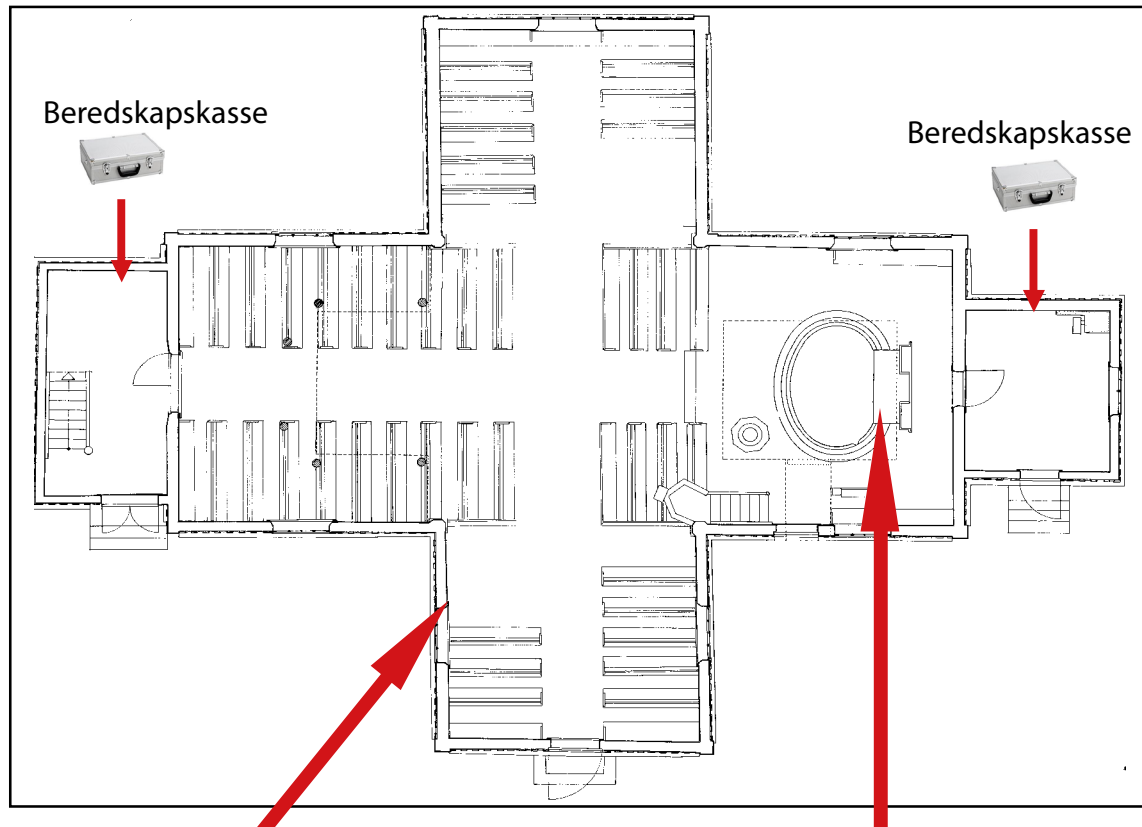
Brannalarmen går under en gudstjeneste. Det har tatt fyr i en elektrisk kobling i sakristiet. Kirken evakueres. Kirketjener tar med lysestaken og alterkalken i sølv fra 1900-tallet, og lar dåpsfatet fra middelalder ligge igjen. Det smelter av varmen fra brannen like ved.

På vei ut ber kirketjener to fra menigheten om å ta med seg krusifikset fra 1100-tallet som henger på veggen. De har problemer med å få det ned og krusifikset røskes av støtteplaten som ble montert under siste konservering. Resultatet er at Jesusfiguren mister en arm. Hadde kirketjener visst at krusifikset er trygt montert på en plate av plexiglass, som igjen henger på veggen i en krok ville gjenstanden vært spart for store skader.

I våpenhuset henger det en gammel messehagel fra 1600-tallet i en monter. Nøkkelen ligger i sakristiet, og den blir hengende under brannen. Den får store røyk- og vannskader.

Med en prioriteringsliste, kjennskap til montering og et verktøyskrin med nøkler til bruk i krisehendelser ved utgangen ville skadene vært minimert og det mest verdifulle reddet.

EKSEMPEL PÅ REDNINGSPLAN NN KIRKE

Et plankart over bygningen er en viktig del av redningsplanen. Plankartet viser bilder av prioriterte gjenstander, hvor de er plassert og hvilke ressurser en trenger for en evakuering.

REDNINGSPLAN TRINN FOR TRINN

1. Identifiser risiko for bygning og interiør (Bruk for eksempel KAs mal for risikovurdering)
2. Jobb forebyggende for å redusere restrisiko.
3. Utpek en ansvarsperson for opprettelse og vedlikehold av redningsplanen
4. Involvér alle (ansatte, menighet, sokneråd, kommune, naboer) i planen
5. Kontakt lokalt brannvesen og politi for å få innspill til planen, og lær deres rutiner å kjenne. Et besøk til stedet er nyttig for begge parter.
6. Kontakt forsikringselskapet for å få vite hva de bidrar med i en krisehendelse. Mange har egen restverdiredningsbil eller avtale med saneringsfirma med nyttig utstyr.
7. Opprett handlingsrutiner for en krisesituasjon, med klar ansvarsfordeling
8. Finn et lokale til evakuering av skadede bygningsdeler, interiør og gjenstander
9. Prioritéér! Tenk både makro og mikro. Bygning, deler av bygning, rom i bygningen, gjenstander i rom, evt deler av gjenstand
10. Finnes det verdifulle gjenstander ute av bruk som kan oppbevares andre steder eller på en tryggere måte?
11. Kan de verdifulle, løse gjenstandene samles på ett sted når de ikke brukes, slik at de er lettere å evakuere? Eller plasseres i brannskap?
12. Vurdér å opprette en beredskapsgruppe som kan øve på krisesituasjoner sammen.
13. Lag et plankart med merkede prioriterte gjenstander/ deler av bygning til brannvesen, saneringsfirma osv.
14. Skaff verktøy og nøkler som skal være lett tilgjengelig for rask demontering av prioriterte objekter. Beredskapskassen skal være forseglet og kun brukes i en krisesituasjon.
15. Sett av en dag i starten av året til arbeid med planen. Øvelser og redigering av telefonlister er veldig viktig. En redningsplan skal være et levende dokument!

INNHold REDNINGSPLAN

1. Kart over området med kirke og evakueringslokalet
2. Plankart med prioriterte objekter og annen nyttig informasjon Se illustrasjon/eksempel side 3
3. Liste over innhold i beredskapskasse (se faktaboks)
4. Telefonliste med alle nødvendige telefonnummer til lokale kirkelige kontaktpersoner, politi, brannvesen, forsikringselskap, nærmeste konservator, saneringsfirma, transportfirma, leverandører av nødvendig utstyr, KA, Riksantikvaren.

Eksempler på innhold i en beredskapskasse

Hansker
Avbitertang
Skrutrekkere
Søppelposer
Løftestropper
Nøkler (kopier)
Merkepenn og ark
Taustumper med forskjellig lengde
Redningsplan